

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.9.30>

УДК 332.14

A. C. Чубіна,

аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6812-231X>

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СІЛЬСЬКА ТЕРИТОРІЯ»

A. Chubina,

PhD student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

SCIENTIFIC AND THEORETICAL APPROACH TO THE DEFINITION OF THE CONCEPT «RURAL TERRITORY»

У статті на науково-теоретичних засадах досліджено сутність поняття «сільська територія». За аналізом чинних нормативно-правових актів формулювання поняття «сільська територія» або «сільські території» не виявлено, незважаючи на те, що в низці документів поняття «сільська територія» або «сільські території» офіційно використовуються. Це актуалізувало потребу в проведенні відповідного термінологічного дослідження на наукових засадах. Проаналізовано на системних засадах різні підходи науковців і фахівців щодо визначення змісту поняття «сільська територія» або «сільські території», що використовуються в науковому обігу та застосовуються досить тривалий час, при цьому

характеризуються різними варіантами формулювань змісту поняття «сільська територія» або «сільські території». Серед проаналізованих у ході дослідження підходів виділено адміністративний, територіальний, ресурсний і системний. У результаті проведеного дослідження визначена неповнота формулювань змісту для ідентифікації поняття «сільська територія», що обумовлена різними підходами. Досліджено шляхом декомпозиції зміст складових понять «сільський» і «територія», які є базовими для формулювання змісту з метою чіткого уявлення термінологічної бази для поняття «сільська територія». За результатами проведених досліджень запропоновано зміст поняття «сільська територія» – це організаційно-територіальна одиниця самоврядування з офіційно встановленими просторово-адміністративними межами, що знаходиться поза міськими населеними пунктами і характеризується низькою густрою населення з традиційним сільським укладом людського життя та своїми історичними й культурними коріннями, наявністю сільськогосподарських та інших угідь, є багатофункціональним соціально-просторовим утворенням, що функціонує як синергетична єдність людського, природного та економічного потенціалів. До перспектив у напрямі подальших досліджень визначення або удосконалення (уточнення) понятійно-термінологічного апарату в інтересах сталого розвитку сільських територій запропоноване дослідити та визначити зміст специфічних принципів і механізмів забезпечення розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

The article examines the scientific and theoretical essence of the concept of "rural territory". According to the analysis of the current regulatory legal acts, the wording of the concept of "rural territory" or "rural territories" was not found, despite the fact that in a number of documents the concepts of "rural territory" or "rural territories" are officially used. This actualized the need to conduct an appropriate terminological study on a scientific basis. The various approaches of scientists and specialists regarding the definition of the meaning of the concept of "rural territory" or "rural territories", which are used in scientific circulation and have been used for quite a long time, are systematically analyzed, while they are

characterized by different variants of the wording of the meaning of the concept of "rural territory" or "rural territories". In the course of the research, the administrative approach, the territorial approach, the resource approach and the system approach were analyzed and highlighted. As a result of the conducted research, the incompleteness of the wording of the content for the identification of the concept of "rural territory" was determined, which is caused by different approaches. By means of decomposition, the content of the constituent concepts "rural" and "territory" was investigated, which are basic for formulating the content in order to clearly represent the terminological base for the concept of "rural territory". According to the results of the research, the meaning of the concept of "rural territory" is suggested — it is an organizational-territorial unit of self-government with officially established spatial-administrative boundaries, which is located outside urban settlements and is characterized by a low population density with a traditional rural way of life and its historical and cultural roots. with the presence of agricultural and other lands, is a multifunctional socio-spatial entity that functions as a synergistic unity of human, natural and economic potentials. For prospects in the direction of further research on the definition or improvement (clarification) of the conceptual and terminological apparatus in the interests of sustainable development of rural areas, it is proposed to investigate and determine the content of specific principles and mechanisms for ensuring the development of rural areas in conditions of decentralization. As for prospects in the direction of further research, it is proposed to investigate and determine the content of specific principles and mechanisms for ensuring the development of rural areas in conditions of decentralization, namely the definition or improvement (clarification) of the conceptual and terminological apparatus in the interests of sustainable development of rural areas.

Ключові слова: *сільський, сільська територія, сільська місцевість, сільське населення, сільський уклад.*

Keywords: *rural, rural territory, rural area, rural population, rural structure.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сільські території є невід'ємною та важливою складовою нашої країни. Україна має великі площі сільськогосподарських угідь і найродючіші ґрунти як у межах Європи, так і в світі. Питання розвитку сільських територій в Україні завжди були та залишаються актуальними, особливо в умовах реалізації процесу децентралізації та удосконалення державної регіональної політики, враховуючи, що на них проживає третина всього населення нашої країни.

Незважаючи на те, що поняття «сільська територія» в науковому обігу застосовується досить тривалий час і характеризується різноаспектністю варіантів, проте єдиного підходу до визначення його змісту досі не існує ані в правовому полі, ані в науковій сфері.

Розроблення інноваційних підходів до розвитку сільських територій, що є стратегічно важливим напрямком для нашої країни, і механізмів забезпечення такого розвитку особливо в умовах децентралізації, вимагає, насамперед, чіткого визначення (уточнення) понятійно-термінологічного апарату, до якого відноситься також поняття «сільська територія».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню змісту поняття «сільська територія» (сільські території») приділялась значна увага з боку таких вчених, як: І. М. Беженар, О. Г. Булавка, О. М. Гаркуша, А. Г. Мазур, В. А. Мамчур, О. І. Павлов, П. Т. Саблук, І. З. Сторонянська, М. П. Талавирия, Н. Л. Хомюк, І. О. Яснолоб та ін.

Аналіз підтвердив, що існує декілька різних поглядів на змістовне навантаження поняття «сільська територія». Низка авторів запропонувала використовувати територіальний підхід, що обумовлено положеннями Конституції України про територіальний устрій. До них відносяться: О. М. Гаркуша, О. В. Довгаль, Н. В. Потриваєва [11], І. М. Беженар, В. А. Мамчур, Л. М. Малік, Н. В. Германюк, О. В. Демченко [17], О. В. Довгаль [21]. Адміністративний підхід представлений у працях таких авторів, як: І. З. Сторонянська, І. Р. Залуцький, Х. О. Патицька [12],

А. Г. Мазур, О. В. Дмитрик [15]. Ресурсний підхід запропонований у працях низки авторів: І. О. Яснолоб, Ю. А. Козаченко, Є. В. Березницький [6], В. П. Славов, О. В. Коваленко [8], І. О. Яснолоб, Н. В. Дем'яненко, А. О. Тараненко [19]. Системний підхід знайшов своє відображення в працях, авторами яких є: І. В. Гончаренко [7], О. Г. Булавка [9], П. Т. Саблук [14], М. Й. Малік [16], Н. Л. Хомюк [20].

Проведений аналіз різних наукових думок показує, що неоднозначні трактування змісту поняття «сільська територія» продовжують існувати і це поняття залишається предметом подальших наукових досліджень, у тому числі, що важливо, в правовому полі України. Це обумовлює визначення ознак, що притаманні сільській території, та з їх урахуванням здійснити удосконалення змісту поняття «сільська територія».

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування змісту поняття «сільська територія» на системних засадах.

Для цього необхідно проаналізувати існуючі наукові підходи щодо розуміння суті поняття «сільська територія» («сільські території»); визначити системні ознаки, що дозволяють ідентифікувати сільську територію як таку, надати формулювання власного бачення змісту поняття «сільська територія» і визначити перспективні напрями подальших досліджень в інтересах визначення або удосконалення (уточнення) понятійно-термінологічного апарату в інтересах сталого розвитку сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Законі України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17.06.2004 №1807-IV [1] не надається визначення поняття «сільська територія». Разом з тим, наведено визначення поняття «сільська місцевість», якою вважаються «території, що знаходяться за межами міст і є переважно зонами сільськогосподарського виробництва та сільської забудови». У Постанові Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг «Про затвердження Методики (порядку) формування плати за приєднання до системи передачі та системи розподілу» від 18.12.2018 р. № 1965 [2] також

використовується поняття «сільська місцевість», а не «сільська територія». Це протирічить, на нашу думку, положенням Конституції України, у яких використовується саме територіальний підхід, а не підхід за місцевістю. Про це, зокрема, свідчить стаття 2 розділу I «Загальні положення» Конституції України, де вказується, що «суверенітет України поширюється на всю її територію», а також розділ IX «Територіальний устрій України» (статті 132 і 133) [3]. У Розпорядженні КМ України «Про схвалення Концепції розвитку сільських територій» від 23.09.2015 №995-р використане поняття «сільські території», але його змістовного визначення у документі не наведено [4]. Аналогічне використання поняття «сільські території» має місце у Постанові КМ України «Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства» від 25.11.2015 №1119. Пунктом 40 Положення визначено, що Міністерство «розробляє та забезпечує виконання державних цільових, галузевих та інших програм комплексного розвитку сільських територій» [5].

За аналізом чинних нормативно-правових актів трактування поняття «сільська територія» («сільські території») не виявлено, що актуалізує необхідність проведення відповідного термінологічного дослідження на наукових засадах.

Аналіз профільних літературних джерел засвідчив, що існує декілька різних поглядів на змістовне навантаження поняття «сільська територія». Так, наприклад, авторський колектив у [6], проаналізувавши відповідну еволюцію поняття «сільська територія» та здійснив дослідження науково-практичних засад визначення сутності та змісту поняття «сільські території» запропонував такий варіант. Під «сільськими територіями» слід розуміти «складний еко-соціально-економічний та ресурсний ареал існування та життєдіяльності сільського населення, що позначений відповідним адміністративним кордоном і включає сільські населені пункти з їх соціально-агровиробничою інфраструктурою». Таким чином, акцентована увага на екологічному, соціально-економічному та ресурсному базисах

сільських територій, сільськогосподарській діяльності, що важливо при подальшому дослідженні питань їхнього розвитку. Разом з тим, неідентифікованим залишився такий показник як сільське населення (кількість і густота) у межах сільських територій.

I. Гончаренко у своїй монографії [7] запропонувала розуміти «сільські території» як систему зі своїми «структурою, функціями, зв'язками із зовнішнім середовищем, історією, культурою, умовами життя населення, що характеризується низкою взаємопов'язаних підсистем різних типів з локальними цілями, а також багатоконтурністю управління». Таке визначення надає уявлення сільських територій як системи, що характеризується, згідно її загального визначення, своїми різними системними особливостями. При цьому акцентується увага на таких особливостях, як історія та культура. Неідентифікованим залишився такий показник як сільське населення (кількість і густота) у межах сільських територій, а також авторка не акцентує увагу на тому, яку ж особливу властивість має сільська територія, як система, на відмінність від її складових.

На думку авторів, що викладена у [8], «сільську територію», як поняття, слід вважати «економічно-екологічною категорією, регіонально-територіальним утворенням зі специфічними природно-кліматичними, соціально-економічними умовами, де економічно і екологічно збалансовані та енергетично взаємопов'язані різні ресурси (природні, трудові, матеріальні, енергетичні, інформаційні, фінансові тощо) з метою створення сукупного суспільного продукту конкретної території та повноцінного життєвого середовища для сучасного і майбутнього поколінь». Автори ґрунтуються в своєму визначенні більше на економічно-ресурсних засадах, ніж на багатопредметному опису сільської території як такої. Такий підхід, на наш погляд, більше підходить для визначення сільської екосистеми в економічному середовищі країни.

О. Булавка у загальному розумінні поняття «сільська територія» запропонував визначати як «історично сформовану в законодавчо визначених межах системну сукупність, що поєднує в собі адміністративно-територіальну (села, селища, сільські й селищні ради) та територіально-функціональну (переважно сільськогосподарське виробництво, переробка продукції й сировини, їх зберігання тощо) приналежності щодо створення відповідних умов праці та проживання населення й забезпечення продовольчої безпеки країни» [9]. Таке формулювання змісту терміну «сільська територія», на нашу думку, має більше економічну платформу, ніж системну. Використання автором словосполучення «системна сукупність» не можна вважати вірним, що обумовлюється тим, що за визначенням сама система є сукупністю окремих елементів (частин, складових) з установленими між ними зв'язками [10].

Група авторів, досліджуючи науково-теоретичний зміст поняття «сільські території» у [11], окреслила характеристики, що беруться за основу змістового наповнення терміну «сільські території». До них віднесено просторове розміщення аграрної сфери виробництва і прикріплений адміністративно-територіальний статус. Автори розглядають сільські території в якості ресурсного потенціалу, тобто як наявний і потенційний набір ресурсів природного, туристично-рекреаційного, демографічного та виробничого характеру, яким володіють і (або) користуються спільноти, що проживають на сільських територіях країни та окремих її регіонів. Такий підхід, на нашу думку, має досить формальний характер і знеособлює сільське населення, як таке, з його історичними та культурними коріннями.

Пропозиції щодо визначення поняття «сільські території» викладені в науково-аналітичній доповіді Інституту регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України [12] з урахуванням європейських підходів. Так, запропоновано «сільську територію» визначати в якості «адміністративно-територіального утворення на базовому/субрегіональному (районному) рівні

з унікальним алфавітно-цифровим кодом об'єкта державної регіональної політики», що ідентифікується за низкою критеріїв:

- на рівні місцевої адміністративної одиниці (LAU):
 - за густотою населення (як правило, менше 300 жителів на 1 км²);
 - за часткою міського населення місцевої адміністративної одиниці (не більше 50%; сільського населення з них понад 50%), за винятком місцевої адміністративної одиниці, що є зоною сполучення (впливу) міста з населенням не менше 50 тис. жителів, в якому працевлаштовані щонайменше 15% жителів місцевої адміністративної одиниці;
- на субрегіональному (районному) рівні (NUTS 3):
 - за густотою населення (як правило, менше 300 жителів на 1 км²);
 - за часткою міського населення району (менше 50%; щонайменше з них 50% сільського населення), якщо до складу району не входить місто з понад 200 тис. жителями, що становлять щонайменше 25% від загальної чисельності населення району.

Порівнюючи українську модель сільської території з моделлю ЄС, треба зазначити, що мають місце різні підходи до ідентифікації сільської території. В Україні переважаючим є територіальний принцип, а в ЄС – аграрний. Це обумовлюється, у першу чергу тим, що в ЄС належність до сільської соціально-територіальної підсистеми суспільства не вважається ознакою відсталості та архаїчності. Також вона не ідентифікується тільки через її зв'язок із сільськогосподарським виробництвом [13].

П. Саблук запропонував визначати «сільську територію як складну багатофункціональну природну, соціально-економічну та виробничо-господарську систему з властивими їй кількісними, структурними, природними та іншими характеристиками [14]. У цьому випадку за межами визначення залишилося сільське населення.

Згідно А. Мазуру [15], до складу «сільських територій» входять: населення, сільськогосподарські й інші угіддя поза межами сільських поселень, а також органи самоврядування та громадянські організації. При

цьому «сільська територія» є організаційно-територіальною одиницею самоврядування й об'єктом самоуправління. Вона визначає роль і значення територіальної громади. На нашу думку, автору не вдалось зацентувати увагу на синергетичній єдності людського, природного та економічного потенціалів, що важливе для визначення шляхів розвитку сільських територій.

М. Малік трактує поняття «сільська територія» як історично сформовану у відповідних «історично визначених межах системну сукупність, що поєднує в собі як організаційно-територіальну (село, район), так і територіально-функціональну приналежність (виробництво, переробка та реалізація) сільськогосподарської продукції» [16]. Формулювання схоже з формулюванням змісту «сільської території», що навів пізніше О. Булавка у [9].

На думку авторського колективу в [17], суть поняття «сільська територія» розуміється таким чином. Це територія, що «знаходиться поза міськими населеними пунктами, має чіткі просторово-адміністративні межі, історичний досвід, традиції та культуру, включає в себе наявні на ній природні й людські ресурси, соціальну інфраструктуру, виробничі (переробні) потужності, а також характеризується притаманною лише їй переважно аграрною виробничо-господарською системою». Такий підхід дозволяє, на наш погляд, ідентифікувати «сільську територію». Разом з цим, на важливість синергетичної єдності людського, природного та економічного потенціалів автори не акцентують уваги.

Інший авторський колектив, виділивши п'ять підходів до визначення поняття «сільська територія» у вітчизняній та іноземній літературі: адміністративний, територіальний, ресурсний, людиноцентричний і системний, запропонував визначати «сільські території» як «багатофункціональне соціально-просторове утворення, яке функціонує як синергетична єдність людського, природного та економічного потенціалів з притаманними для них характеристиками: відкритий природний простір

переважає над забудовами, традиційний сільський уклад людського життя та первинна переробка ресурсів у товар або послугу задля задоволення власних потреб та розвитку» [18]. За межами визначення, у цьому випадку, залишилися історичні та культурні коріння населення.

У [19] поняття «сільська територія» трактується авторами як «історично сформоване, соціально-природне-просторове утворення, що включає в себе природні та матеріально-технічні ресурси, соціальну та виробничу інфраструктуру; поєднує організаційну і функціональну сукупність селищ міського типу, сіл та об'єднує сільськогосподарські, а також інші угіддя поза межами населеного пункту із розташованими на них виробничими об'єктами». Автори у визначенні змісту розглянутого поняття, на нашу думку, більше зацентрували увагу на сільській місцевості.

Згідно Хомюк Н. «сільська територія» розглядається як «просторова соціально-економічна система, що сформована на території поза межами міста, характеризується взаємодією і взаємозалежністю таких її складових підсистем, як природничі, соціально-трудова, фінансово-інвестиційні, матеріально-технічні, екологічні тощо, яка розвивається під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників» [20]. Автор не виділяє властивість, що притаманна саме «просторовій соціально-економічній системі», як такої, а лише звертає увагу на взаємодію і взаємозалежність її складових.

У західній економічній науці застосовується багатопредметний підхід до визначення поняття «сільська територія», згідно якого вона розглядається як: простір, у межах якого поселення і інфраструктура займають незначну частку ландшафту; природне середовище, в якому домінують пасовища, ліси, гори та пустелі; місцевість, де переважна кількість людей працює саме в сільському господарстві; територія, де ціна на землю порівняно з містом низька; місцевість, що характеризується високими трансакційними витратами, які обумовлюються значними відстанями від міст, а також незадовільною інфраструктурою; поселення, як правило, із низькою

густотою населення – 5-10 тис. осіб на 1 км² [21]. Густану населення, на що акцентується увага, на наш погляд, слід вважати вагомим показником для сільських територій.

У дослідженні міжнародної групи вчених приведено результати щодо визначень категорії «сільські території» у низці країн за географічною ознакою. Як показує аналіз, єдиний підхід до визначення поняття «сільська територія» у закордонному експертному середовищі також відсутній. Очевидним є той факт, що на визначення поняття «сільська територія» впливають особливості кожної країни: розміри та рельєф території, сфери і структура зайнятості, рівень розвитку, щільність проживання населення та його культурні традиції тощо [22].

Проведений аналіз різних наукових думок показує, що неоднозначні трактування змісту поняття «сільська територія» продовжують існувати і це поняття залишається предметом подальших досліджень, у тому числі в правовому полі України. На підставі результатів аналізу визначим суть поняття «сільська територія», яке буде застосовуватися в ході подальших дисертаційних досліджень.

Декомпозиція поняття «сільська територія» показує, що воно складається з двох понять «сільська» і «територія». Первісно поняття «сільський» мало більш галузеве значення, що було пов'язане з видом діяльності населення. Пізніше за ним закріпилося значення всього того, що сьогодні, як правило, асоціюється з населеним пунктом [23, 24], який утворився безпосередньо навколо ріллі поза межами міста. Незважаючи на те, що з часом господарські функції таких поселень розширилися, проте історично село було пов'язане із землеробством та сільським господарством, тобто з аграрним сектором економіки.

Поняття «територія» пов'язане, як правило, з просторовою організацією суспільства [25]. Це частина земної поверхні у відповідних природних, державних, адміністративних або умовних межах. Територія

характеризується географічним розташуванням, протяжністю, площею, відповідними природними умовами і ступенем господарської освоєності [26].

Сільські території, у більшій мірі, пов'язані із сільським господарством, аграрним сектором економіки країни і селом. При цьому слід зазначити, що сільські території є також місцем розвитку, що не обмежується тільки агровиробництвом та життєдіяльністю сільського населення, що локалізована в певному місці [11, 12]. Ефективність використання території залежить саме від людини, її наявного культурно-освітнього рівня, рівня професійної підготовки, отриманих навичок, ступеня вмотивованості, а також бажання та вміння працювати й господарювати.

Проведений аналіз наукових праць дозволяє виділити системні *ознаки* для ідентифікації «сільської території»: знаходиться поза міськими населеними пунктами; має сільськогосподарські й інші угіддя; організаційно-територіальна одиниця самоврядування з чіткими просторово-адміністративними межами; багатофункціональне соціально-просторове утворення, що функціонує як синергетична єдність людського, природного та економічного потенціалів; переважна кількість населення працює саме в сільському господарстві; низька густина населення; традиційний сільський уклад людського життя зі своїми історичними і культурними коріннями; її розвиток має за мету зростання якості життя сільського населення.

Враховуючи виділені системні ознаки, під поняттям *«сільська територія»* слід розуміти *організаційно-територіальну одиницю самоврядування з офіційно встановленими просторово-адміністративними межами, що знаходиться поза міськими населеними пунктами і характеризується низькою густиною населення з традиційним сільським укладом людського життя та своїми історичними й культурними коріннями, наявністю сільськогосподарських та інших угідь, є багатофункціональним соціально-просторовим утворенням, що функціонує як синергетична єдність людського, природного та економічного потенціалів.*

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі.

За результатами проведених досліджень слід зробити такі висновки: юридична наука не надала загального визначення змісту поняття «сільська територія», що є причиною відсутності цього поняття в чинних нормативно-правових документах; зміст поняття «сільська територія» (сільські території) з наукових позицій має різноваріантне формулювання, що призводить до неоднозначного трактування зазначеного поняття в наукових працях; наукова новизна проведених досліджень полягає в удосконаленні змісту визначення «сільська територія», відмітність якої полягає в тому, що автором виділені системні ознаки, які дозволяють ідентифікувати сільську територію як таку.

До перспективних напрямків подальших наукових досліджень визначення або удосконалення (уточнення) понятійно-термінологічного апарату в інтересах сталого розвитку сільських територій слід віднести визначення змісту специфічних принципів і механізмів забезпечення розвитку сільських територій в умовах децентралізації.

Література

1. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 №1807-IV. Дата оновлення: 16.10.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text> (дата звернення: 15.11.2022).
2. Про затвердження Методики (порядку) формування плати за приєднання до системи передачі та системи розподілу: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики від 18.12.2018 р. № 1965. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1965874-18#n6> (дата звернення: 15.11.2022).
3. Конституція України. Харків: Парус, 2005. 56 с.
4. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: Розпорядження КМ України від 23.09.2015 №995-р. Дата оновлення: 14.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

5. Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства: Постанова КМ України від 25.11.2015 № 1119. Дата оновлення: 27.12.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1119-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

6. Яснолоб І. О., Козаченко Ю. А., Березницький Є. В. Науково-практичні засади визначення сутності і змісту поняття «сільські території». URL: http://market-infr.od.ua/journals/2020/45_2020_ukr/11.pdf (дата звернення: 15.11.2022).

7. Гончаренко І. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій регіону: проблеми теорії та практики: монографія. Інститут регіональних досліджень НАН України. Львів, 2009. 370 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

8. Славов В. П., Коваленко О. В. Економіко-енергетична система сталого розвитку сільських територій. *Вісник аграрної науки*. 2007. № 9. С. 68-71.

9. Булавка О. Г. Теоретико-методичні та організаційні основи розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2016, № 6. С. 104-109.

10. Терещенко Т. В. Теорія організації: навч. посібник. Хмельницький: ХУУП, 2015. 335 с.

11. Гаркуша О. М., Довгаль О. В., Потриваєва Н. В. Науково-теоретичний зміст поняття «сільські території» та його місце в державному управлінні. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Том 6. № 3. С. 252-257.

12. Сторонянська І. З., Залуцький І. Р., Патицька Х. О. Сільські території в Україні: практика ідентифікації та інструменти розвитку: науково-аналітична доповідь. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. Долішнього НАН України», 2021. 137 с. Серія «Проблеми регіонального розвитку».

13. Павлов О. І. Сільський розвиток у контексті цивілізаційного підходу. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/156/knp156_50_52.pdf (дата звернення: 15.11.2022).

14. Саблук П. Т. Розвиток сільських територій – запорука відродження аграрної України. *Вісник аграрної науки*. 2006. № 5. С. 21-23.

15. Мазур А. Г., Дмитрик О. В. Господарства населення як економічна категорія та суб'єкт облаштування сільських територій. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. №11. URL: <http://efm.vsau.org/files/pdfa/3392.pdf> (дата звернення: 15.11.2022).

16. Малік М. Й. До питання сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2008. № 5. С. 51-58.

17. Беженар І. М., Мамчур В. А., Малік Л. М., Германюк Н. В., Демченко О. В. Теорія сутності дефініції «сільські території». *Економіка АПК*. 2021, № 12. С. 45-54.

18. Пивовар П. В., Пивовар А. М. Формування визначення поняття «сільські території» як економічної категорії. *Агросвіт*. 2021. № 11. С. 21-33.

19. Яснолоб І. О., Дем'яненко Н. В., Тараненко А. О. Науково-методичні підходи до формування сільських територій у контексті реалізації державної політики України. *Причорноморські економічні студії*. 2020. №55 (1). С. 51-56.

20. Хомюк Н. Л. Особливості формування категорії «сільські території». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 17. Ч. 2. 2018. С. 117-120.

21. Довгаль О. В. Категорія «сільські території»: підходи до визначення поняття та проблеми із його застосуванням. *Український журнал прикладної економіки*. 2018. Том 3. № 2. С. 97-108.

22. Rural Areas. *Climate Change 2014 – Impacts, Adaptation and Vulnerability: Part A: Global and Sectoral Aspects*. Cambridge University Press, Cambridge. United Kingdom and New York, 2014. NY. USA, pp. 613-658.

23. Сільський. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/siljsjkyj> (дата звернення: 15.11.2022).

24. Rural. *Cambridge dictionaries of English*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/rural> (дата звернення: 15.11.2022).

25. Талавирия М. П. Розвиток сільських територій на засадах сталості. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. № 1(47). Т.2. С. 146-150.

26. Територія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Територія> (дата звернення: 15.11.2022).

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “On Agricultural Advisory Activity”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text> (Accessed 25 Aug 2023).

2. NKREKP (2018), Decree “On the approval of the Methodology (procedure) for the formation of fees for connection to the transmission system and the distribution system”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1965874-18#n6> (Accessed 25 Aug 2023).

3. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), “The Constitution of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 25 Aug 2023).

4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), Resolution “On the approval of the Concept of development of rural areas”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text> (Accessed 25 Aug 2023).

5. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), Resolution “On approval of the Regulation on the Ministry of Agrarian Policy and Food”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1119-2015-%D0%BF#Text> (Accessed 25 Aug 2023).

6. Yasnolob, I.O. Kozachenko, Yu.A. and Bereznyts'kyj, Ye.V. (2020), “Scientific and practical fundamentals of defining the essence and content of the concept of “rural territories”, available at: http://market-infr.od.ua/journals/2020/45_2020_ukr/11.pdf (Accessed 25 Aug 2023).

7. Honcharenko, I.V. (2009), *Sotsial'no-ekonomichnyj rozvytok sil's'kykh terytorij rehionu: problemy teorii ta praktyky* [Socio-economic development of

rural areas of the region: problems of theory and practice], Instytut rehional'nykh doslidzhen' NAN Ukrainy, L'viv, Ukraine.

8. Slavov, V.P. and Kovalenko, O.V. (2007), “Economic and energy system of sustainable development of rural areas”, *Visnyk ahrarnoi nauky*, vol. 9, pp. 68-71.

9. Bulavka, O.H. (2016), “Theoretical-methodical and organizational foundations of the development of rural areas”, *Ekonomika APK*, vol. 6, pp. 104-109.

10. Tereschenko, T.V. (2015), *Teoriia orhanizatsii [Theory of organization]*, KhUUP, Khmel'nyts'kyj, Ukraine.

11. Harkusha, O.M. Dovhal', O.V. and Potryvaieva, N.V. (2021), “Scientific and theoretical content of the concept of “rural territories” and its place in public administration”, *Ukrains'kyj zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 6, no. 3, pp. 252-257.

12. Storonians'ka, I.Z. Zaluts'kyj, I.R. and Patyts'ka, Kh.O. (2021), *Sil's'ki terytorii v Ukraini: praktyka identyfikatsii ta instrumenty rozvytku [Rural areas in Ukraine: identification practice and development tools]*, DU «Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M. Dolishn'oho NAN Ukrainy», L'viv, Ukraine.

13. Pavlov, O.I. (2009), “Rural development in the context of the civilizational approach”, available at: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/knp/156/knp156_50-52.pdf (Accessed 25 Aug 2023).

14. Sabluk, P.T. (2006), “The development of rural areas is the key to the revival of agrarian Ukraine”, *Visnyk ahrarnoi nauky*, vol. 5, pp. 21-23.

15. Mazur, A.H. and Dmytryk, O.V. (2016), “Households of population as economic category and the subject of rural areas arrangement”, *Ekonomika. Finansy. Menedzhment*, vol. 11, available at: <http://efm.vsau.org/files/pdfa/3392.pdf> (Accessed 25 Aug 2023).

16. Malik, M.J. (2008), “To the issue of sustainable development of rural areas”, *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 51-58.

17. Bezhenar, I. M., Mamchur, V. A., Malik, L. M., Hermaniuk, N. V. and Demchenko, O.V. (2021), "Theory of essence of the definition "rural areas", Ekonomika APK, vol. 12, pp. 45-54.

18. Pyvovar, P. and Pyvovar, A. (2021), "Formation of the definition of the concept of "rural areas" as an economic category", Agrosvit, vol. 11, pp. 21-33.

19. Yasnolob, I.O. Dem'ianenko, N.V. and Taranenko, A.O. (2020), "Scientific and methodological approaches to the formation of rural territories in the context of the implementation of Ukraine's european integration policy", Prychornomors'ki ekonomichni studii, vol. 55 (1), pp. 51-56.

20. Khomiuk, N.L. (2018), "Features of formation of category "rural areas", Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu, vol. 17, no. 2, pp. 117-120.

21. Dovhal', O.V. (2018), "The category "rural territories": approaches to defining the concept and problems with its application", Ukrain'skyj zhurnal prykladnoi ekonomiky, vol. 3, no. 2, pp. 97-108.

22. Cambridge University Press (2014), Rural Areas. Climate Change 2014 – Impacts, Adaptation and Vulnerability: Part A: Global and Sectoral Aspects, Cambridge University Press, Cambridge. United Kingdom and New York, NY. USA, pp. 613-658.

23. Akademichnyj tlumachnyj slovnyk ukrains'koi movy (2023), "Rural", available at: <http://sum.in.ua/s/siljsjkyj> (Accessed 25 Aug 2023).

24. Cambridge dictionaries of English (2023), "Rural", available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/rural> (Accessed 25 Aug 2023).

25. Talavyria, M.P. (2016), "Rural Development on the Basis Sustainability", Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho universytetu, vol. 1 (47), no. 2, pp. 146-150.

26. wikipedia (2023), "Territory", available at: <https://en.wikipedia.org/wiki/Territory> (Accessed 25 Aug 2023).

Стаття надійшла до редакції 09.09.2023 р.